

"Povijesna jezgra Rovinja"

Dohnalova, Tereza-Rozalie

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:126365>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
Preddiplomski studij Kulture i turizma

TEREZA ROZÁLIE DOHNALOVÁ

POVIJESNA JEZGRA ROVINJA

Završni rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
Preddiplomski studij Kulture i turizma

TEREZA ROZÁLIE DOHNALOVÁ

POVIJESNA JEZGRA ROVINJA

Završni rad

JMBAG: 0303074624, redovita studentica

Studijski smjer: Preddiplomski studij Kulture i turizma

Predmet: Kulturno-povijesni spomenici

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: ---

Mentor: red. prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Tereza Rozálie Dohnalová, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 12. rujna 2020.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Tereza Rozálie Dohnalová, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Bjelovar: od vojne utvrde do danas“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 12. rujna 2020.

SAŽETAK

Tema ovog Završnog rada je Povijesna jezgra Rovinja. Područje grada Rovinja i njegove okolice izuzetno je bogato kulturno-povijesnom baštinom, kako materijalnom, tako i nematerijalnom. Ovaj Završni rad usredotočen je na područje rovinjske povijesne jezgre, gdje je koncentriran najveći dio kulturno-povijesnih spomenika. Obrađeni su ponajviše sakralni objekti smješteni na području starogradske jezgre, ali i drugi objekti povijesnog značaja poput Gradske palače ili zgrade Tvornice duhana. S obzirom da je materijalna i nematerijalna rovinjska baština usko povezana i isprepletena, u Završnom radu obrađena je također legenda o sarkofagu sv. Eufemije, gradnja batane i drugi elementi nematerijalne kulturno-povijesne baštine. Osim toga, u Završnom radu razmatra se povijesni razvoj Rovinja i povijesne jezgre te gradnja novog imidža grada pod utjecajem turizma.

Ključne riječi: Rovinj, kulturno-povijesni, jezgra, turizam

ABSTRACT

The topic of this Bachelor thesis is the Historical Core of Rovinj. The city of Rovinj, along with its surrounding area, is extremely rich in cultural and historical heritage, both tangible and intangible. This thesis focuses primarily on the Historical Rovinj Core, which abounds in the majority of the cultural and historical sites. The sacral buildings located in the old town area are the ones most thoroughly presented, with other buildings of historical significance such as the City Palace or the Tobacco Factory edifice being dealt with as well. Given the fact that the tangible and intangible heritage of Rovinj are closely connected and inextricably intertwined, the thesis also presents the legend of St. Euphemia's sarcophagus, the Batana boat building process, and other elements of the intangible cultural and historical heritage. In addition, the thesis discusses the historical development of Rovinj and its core area as well as the creation of a new town image under the influence of tourism.

Key words: Rovinj, cultural and historical, town core, tourism

Sažetak lektorirala: Katarina Breščić Šegota, prof. mentor engleskog jezika i književnosti

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Grad Rovinj	2
2.1. Opći podaci o Rovinju.....	2
2.2. Povijest Rovinja i razvoj povijesne jezgre	3
3. Kulturno-povijesna baština rovinjske jezgre	6
3.1. Crkva sv. Eufemije.....	7
3.1.1. Legenda o sarkofagu	7
3.1.2. Crkva: arhitektura i povijest.....	8
3.2. Franjevački samostan i crkva sv. Franje.....	11
3.3. Ostale crkve u gradskoj jezgri.....	13
3.3.1. Crkva Majke Božje od Milosti	13
3.3.2. Oratorij Gospe od Sedam Žalosti	13
3.3.3. Presveto Trojstvo	14
3.3.4. Sveti Križ.....	15
3.3.5. Sveti Toma.....	16
3.3.6. Sveti Josip.....	16
3.3.7. Gospa od Zdravlja.....	16
3.3.8. Sveti Nikola	17
3.3.9. Sveti Benedikt.....	17
3.3.10. Sveti Martin.....	17
3.3.11. Sveti Karlo	17
3.4. Balbijevo luk	18
3.5. Gradska palača	19
3.6. Tvornica duhana.....	20
3.7. Grisia	21
3.8. Centar za povijesna istraživanja	22

3.9. Batana i ribarska tradicija	23
3.9.1. Povijest i gradnja batane.....	24
3.9.2. Muzej batane	25
3.9.3. Bitinade i spacio.....	26
4. Budućnost Rovinja i njegove jezgre.....	28
4.1. Zaštita i valorizacija kulturno-povijesne baštine.....	28
4.2. Turizam i njegov utjecaj na Rovinj kao turističku destinaciju	29
5. Zaključak	31
6. Literatura	33
7. Popis slika i priloga.....	35

1. Uvod

Grad Rovinj predstavlja jedan od najatraktivnijih gradova na jadranskoj obali. Kroz stoljeća se Rovinj razvio iz ribarskog gradića u značajnu luku, zatim u industrijski grad pa u jednu od najznačajnijih turističkih destinacija. Osim pogodnog geografskog položaja i prirodnih atrakcija, ono što čini Rovinj jedinstvenim jest njegova bogata kulturno-povijesna baština. Rovinjska povijesna jezgra predstavlja centar kulture i povijesti grada, a tu je koncentriran najveći broj kulturno-povijesnih spomenika koji svjedoče o bogatoj rovinjskog povijesti i razvoju. Ovaj završni rad obrađuje povijesnu jezgru Rovinja u tri glavna poglavlja, koja su nadalje podijeljena u potpoglavlja. Kao prvo, navedeni su opći podaci o Rovinju te je ukratko obrađen povijesni razvoj Rovinja i njegove jezgre. Sljedeće poglavlje usmjereno je na kulturno-povijesnu baštinu rovinjske jezgre. U nekoliko potpoglavlja obrađena je crkva sv. Eufemije, crkva i samostan sv. Franje te ostali sakralni objekti smješteni na području starogradske jezgre Rovinja. Osim sakralnih objekata obrađeni su također drugi spomenici i objekti povijesnog značaja, uključujući Balbijeve luk, Gradsku palaču, Centar za povijesna istraživanja, Grisiju te zgradu Tvornice duhana. Zbog toga što je materijalna kulturno-povijesna baština rovinjske povijesne jezgre usko povezana i isprepletena s onom nematerijalnom, ovaj završni rad obrađuje također ribarsku tradiciju i razne elemente nematerijalne kulturno-povijesne baštine koji se vežu uz povijesnu jezgru, poput gradnje tradicijskog rovinjskog plovila batane, rovinjske bitinade i spacio te Ekomuzej batana. Zadnje poglavlje osvrće se na budućnost Rovinja i njegove jezgre. Razmatra se teorijski aspekt zaštite i valorizacije kulturno-povijesne baštine, održivi razvoj destinacije te gradnja novog imidža Rovinja pod utjecajem turizma. Na kraju završnog rada nalazi se zaključak te popis korištene literature i izvora. Pri izradi ovog rada korištena je metoda analize dokumentacije, odnosno deskriptivna metoda te induktivna metoda.

2. Grad Rovinj

Ovo poglavlje sadrži dva potpoglavlja u kojima je sažeto opisan grad Rovinj: navedeni su opći podaci o Rovinju te je ukratko obrađena povijest Rovinja i razvoj povijesne jezgre kroz stoljeća.

2.1. Opći podaci o Rovinju

Rovinj se smatra jednim od najljepših gradova jadranske obale (sl. 1). Smješten je na 45°5' geografskoj širini i 13°384' geografskoj dužini istočno od Greenwicha, na zapadnoj obali istarskog poluotoka. Ovaj geografski položaj izuzetno je pogodan što se tiče klime. Naime, Rovinj ima mediteransku klimu, koju karakterizira srednja godišnja temperatura od 16°C, toplo ljeto i blaga, kratka zima te veliki broj sunčanih dana tijekom cijele godine. Zahvaljujući tome je Rovinj već u XIX. stoljeću postao destinacija zdravstvenog turizma a 1890. sagrađena je današnja Bolnica za ortopediju i rehabilitaciju „prim.dr. Martin Horvat“. Rovinj je okružen brežuljcima s bujnom vegetacijom koji ga štite od bure i drugih hladnih vjetrova sa sjeveroistoka. Brežuljci su obrasli šumama, a u dolinama nalaze se brojna polja, vinogradi i maslinici. Rovinj je također dobro povezan s okolnim istarskim gradovima i turističkim središtima poput Trsta i Rijeke. Rovinjske luke Valdibora i Sveta Katarina osiguravaju pomorski promet sa sjeverne i južne strane grada. Rovinj ima također bogatu ribarsku tradiciju, s obzirom da u moru oko Rovinja živi mnogo raznih vrsta riba. Od brojnih otoka kojima je Rovinj okružen, najveći, a ujedno najpoznatiji su Sveti Andrija, odnosno Crveni otok i Sveta Katarina. U XIX. stoljeću je otok Sveti Andrija, kao i park-šuma Zlatni rt, bio pod vlasništvom austrijskog veleposjednika Georga von Hütterotta. Hütterott je na otoku sagradio dvorac gdje je stanovao s obitelji, a u današnjem Zlatnom rtu dao je zasaditi razne mediteranske kulture poput čempresa, pinija i drugih egzotičnih stabala. Na poluotoku Zlatni rt također se nalaze ostaci kamenoloma iz kojih se od srednjeg vijeka sve do XX. stoljeća vadio kamen za gradnju mnogih građevina u Istri, ali i u Veneciji te u sjevernoj Italiji.¹ Rovinj ima

¹ Milovan, A., *Sakralni trag Župe Svete Eufemije*, Rovinj, Zagreb, Turistička naklada d.o.o., 2002., str. 5.-8.

bogato kulturno-povijesno nasljeđe te predstavlja značajnu turističku destinaciju. Prema statističkim podacima u gradu živi preko 14.000 stanovnika.²

Slika 1. Panorama grada Rovinja

Izvor: <https://www.rovinj-tourism.com>, pristupljeno 4. rujna 2020.

2.2. Povijest Rovinja i razvoj povijesne jezgre

Rovinj se prvi put spominje u djelu *Cosmographia* iz VII. stoljeća, čiji je autor ravenski Anonimus. U tom se djelu nalazi mnogo geografskih podataka iz V. stoljeća, a Rovinj se spominje pod imenom *Castrum Rubini*. Prema tome je rovinjski kroničar Benussi zaključio da je Rovinj nastao između III. i V. stoljeća.³ Rovinj ima ulični sustav u obliku paukove mreže, a smatra se da su neke od koncentričnih ulica zapravo ostaci višestrukih obruča bedema grada. Prema navedenom tloctu, smatra se da Rovinj ima prapovijesno podrijetlo, odnosno da su prve građevine nastale u razdoblju kada su Histri naseljavali ova područja. U razdoblju antike Rovinj je bio poznat kao *Rubinum*, međutim, iz tih razdoblja nisu se sačuvali urbanistički tragovi u gradskoj jezgri. Kasnije, u srednjem vijeku, Rovinj je preuzeo oblike i elemente iz prapovijesnog razdoblja, poput gradskih zidina.⁴ U razdoblju antike je doživljavao brojne napade te su Rimljani naselili otoke u okolici Rovinja, odnosno Mons Albanus, Sv. Katerinu, Sv. Andriju i Cissu. Smatra se da je otok Cissa potonuo uslijed potresa u drugoj polovici

² <https://www.rovinj-rovigno.hr/o-rovinju/statisticki-podaci/>, pristupljeno 15. kolovoza 2020.

³ <https://www.rovinj-rovigno.hr/o-rovinju/povijest/>, pristupljeno 30. svibnja 2020.

⁴ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 23.-24.

VIII. stoljeća. U periodu brojnih napada Slavena, Neretljana i Saracena, tadašnji Castrum Rubini postaje Ruigno, Ruginio ili Ruvigno. Rovinj pada pod bizantinsku vlast, kasnije pod vlast Longobarda te pod franačku vladavinu, a 966. je pripojen Porečkoj biskupiji. U razdoblju vladavine Mlečana stanovništvo Rovinja dijeli se na plemiće i pučane, *nobili et popolani*, a uz ribare i ratare javljaju se trgovci i mornari te se razvijaju brojni zanati. U ovom razdoblju Genova opusje tošila Rovinj te otela tijelo sv. Eufemije, koje je vraćeno tek 1401. U srednjem vijeku je Rovinj također doživio epidemiju kuge te pustošenje od strane uskoka 1579. i 1599. Unatoč tome, u tom se razdoblju povećava broj stanovnika Rovinja. Izbjeglice iz središnje Istre, Bosne, Dalmacije, Grčke i Albanije bježe pred turskim napadima i nastanjuju se u Rovinju. Starogradska jezgra se širi, a kuće se grade tijesno, jedna uz drugu.⁵ Bitno je naglasiti da je Rovinj sve do XVIII. stoljeća bio otok, odijeljen od kopna uskom prevlakom (sl. 2).

Slika 2. Rovinj 1619.

Izvor: *Istria nel tempo*, I., Budicin, M. (ur.), Unione italiana - Fiume, Rovinj, 2006., str. 344.

U srednjem vijeku su gradske zidine okruživale otok, a kasnije je od otoka nastao poluotok, a tijekom XVIII. i XIX. stoljeća se grad proširio na kopno. U to doba je

⁵ <https://www.rovinj-rovigno.hr/o-rovinju/povijest/>, pristupljeno 22. lipnja 2020.

nastala, primjerice, crkva Svetog Trojstva, koja je tada zapravo predstavljala poljsku crkvicu. Arhitektura grada se uvelike modernizirala u XVI. i XIX. stoljeću, odnosno u razdoblju značajnog prosperiteta i povećanja grada. S obzirom na to, iz srednjovjekovnog razdoblja nije se sačuvalo mnogo izvornih građevina. Jedan od rijetkih primjera je kuća s gotičkim prozorom u ulici Casale.⁶ U razdoblju turskih napada Venecija se zalaže za izgradnju fortifikacija, a u Rovinju su na taj način učvršćene gradske zidine, a nakon opadanja opasnosti od napada uskoka, grad se širi uz zidine i izvan njih.⁷ Uz fortifikacijsku liniju povijesne jezgre grada se kuće 1650. U tom razdoblju nastaju dijelovi Rovinja poput četvrti Dietrocastello i Sottomuro, odnosno Švalbina ulica i ulica Sv. Križa. Predzid gradskih zidina, gdje se danas nalazi Trg maršala Tita i Trg Valdibora, bio je kanalom odvojen od kopna. U grad se ulazilo preko mosta koji je vodio kroz toranj smješten na gradskim zidinama. U početku se radilo o pokretnom mostu na čijem je mjestu kasnije sagrađen kameni most. Već prije 1700. grad se širi izvan zidina te nastaju dijelovi grada poput Drioviera i Carrere, a 1763. je kanal zatrpan. Kuće su također podignute uz kopno te se postupno uspinju prema franjevačkom samostanu.⁸ Unatoč nametima i propisima venecijanske vlade, u drugoj polovici XVIII. stoljeća Rovinj ima više od 13 000 stanovnika i predstavlja najznačajniji brodograđevni, ribarski i pomorski istarski grad te je značajan izvoznik bijelog i sivog kamena. Pozicija Rovinja slabi 1719. s proglašenjem Rijeke i Trsta slobodnim lukama od strane Austrije. Nakon abdikacije Vijeća Mletačke Republike 1797., u Rovinju započinje samouprava u obliku 18 zastupnika izabranih na skupštini, koja traje i za vrijeme Napoleonovih Ilirskih provincija. Austrija je 1813. ponovno na vlasti, ukidaju se ilirske institucije, a Rovinju je dodijeljen status grada 1821. Razdoblje austrougarske vladavine predstavlja vrijeme gospodarskog i kulturnog razvoja za Rovinj. U tom su razdoblju sagrađeni brojni industrijski objekti poput tvornica raznih vrsta i željezničke pruge, a životni uvjeti se poboljšavaju (sl. 3). Nakon raspada Austro-Ugarske, Rovinj je pao pod vlast Italije sve do njezine kapitulacije 1943. Nakon toga je slijedila njemačka okupacija sve do kraja Drugog svjetskog rata, a Pariškim ugovorom 1947. Rovinj postaje dio

⁶ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 23.-24.

⁷ <https://www.rovinj-rovigno.hr/o-rovinju/povijest/>, pristupljeno 14. kolovoza 2020.

⁸ Rubbi, A., *Rovinj: urbanitet grada i okolnih naselja*, Grafok, Rovinj, 1993., str. 20.

Hrvatske u okviru države Jugoslavije, sve do ostamostaljenja Republike Hrvatske 1991.⁹

Slika 3. Željeznička pruga Rovinj-Kanfanar

Izvor: <https://www.inforovinj.com>, pristupljeno 4. rujna 2020.

3. Kulturno-povijesna baština rovinjske jezgre

Grad Rovinj vrlo je bogat kulturno-povijesnom baštinom, kako materijalnom, tako i nematerijalnom. Povijesna jezgra Rovinja predstavlja centar kulture, tradicije i gradskog života. Osim toga što su u povijesnoj jezgri Rovinja koncentrirani neki od najznačajnijih kulturno-povijesnih spomenika, poput brojnih sakralnih građevina, to je također mjesto gdje se kroz stoljeća stvarao, i još uvijek se stvara, kulturni identitet grada. Naime, *ako je grad skupni život, na trgu, u kavani, u galeriji, u čitaonici, napose u živahnoj vrevi poslje zalaska sunca – a ovo je sažet pokušaj mamfordovske redifinicije grada – onda je Rovinj najgradskiji grad u Istri- Rovinj, Rovigno – Ruveigno, kako ga zovu njegovi autohtoni žitelji Istrioti, ili Istro – Romani, najstariji istarski romanski živalj, najstarijeg istarskog jezika (kakav se govori još u Balama, Vodnjanu i Galižani) – živi i radi gradski: ribari, turisti, slikovite gostionice – cantinoni (konobetine, podrumčine), ulice i riva pune ljudi, po kantuni bitinade – korsko pjevanje oponašanjem instrumenata, Grisia – galerija na otvorenom, elegantna svjetska galerija tvornice duhana, književni susreti... i sve to u dvomilenijskome*

⁹ <https://www.rovinj-rovigno.hr/o-rovinju/povijest/>, pristupljeno 14. kolovoza 2020.

kontinuitetu.¹⁰ U ovom je poglavlju obrađena kulturno-povijesna baština rovinjske jezgre, uključujući neke od najznačajnijih kulturno-povijesnih spomenika Rovinja, ali i razne elemente nematerijalne kulturne baštine.

3.1. Crkva sv. Eufemije

Identitet grada Rovinja usko je povezan s crkvom svete Eufemije te s legendom o sarkofagu. U ovom potpoglavlju obrađeni su elementi koji se vežu uz kult svete Eufemije, koji predstavlja značajan dio identiteta i povijesti grada Rovinja. Obrađena je navedena legenda te povijest i arhitektura crkve sv. Eufemije.

3.1.1. Legenda o sarkofagu

Prema legendi je jednog jutra 800. godine u Rovinj doplovio mramorni sarkofag. Stanovnici su ga pokušavali izvući iz mora, ali bez uspjeha. Kasnije se jednom dječaku ukazala sv. Eufemija te mu je objavila da će on izvući kameni sarkofag s njezinim tijelom. Dječak je uspio izvući sarkofag iz mora i dovukao ga je sve do crkve na vrhu gradskog brijega. Kada su rovinjski stanovnici otvorili sarkofag, u njemu je bilo Eufemijino tijelo i svitak pergamene na kojemu je pisalo: *Hoc es corpus Eufemiae Sancte! Ovo je tijelo svete Eufemije, djevice mučenice iz Kalcedona, rođene za nebo 6. rujna godine Gospodnje 304.*¹¹ Smatra se da je Sveta Eufemija rođena 290. godine nakon Krista u Kalcedonu, blizu Carigrada, kao kćer uglednog gradskog patricija. Eufemija je bila odgojena u kršćanskoj vjeri, međutim, u tom su razdoblju, za vrijeme vladavine rimskog cara Dioklecijana, svi kršćani bili progonjeni, a kršćanska vjera je bila zabranjena. Kada je imala 15 godina, prilikom održavanja gradske svečanosti u Kalcedonu, Eufemija je odbila pokloniti se gradskom idolu te je zbog toga uhićena. U djelu *Cvit svetih* (1628.) autor Franjo Glavinić opisuje taj događaj: *Zapovida sudac po imenu Prisko, da svi idolu onom u tempal dojdou pokloniti se. Dojdou, dakle, grajani, izvan Eufemije ka bezakonom onim ne hti dušu oskvrnuti svoju.*¹² Nakon uhićenja, Eufemija je bičevana te mučena na kotaču s noževima, koji je kasnije postao jednim od simbola s kojima je svetica prikazivana. Unatoč mukama, Eufemija nije odbacila svoju vjeru u Krista. Na kraju je bačena u amfiteatar kako bi je

¹⁰ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 10.

¹¹ Štambuk, T., *Rovinj Rovigno*, Turistička naklada d.o.o., Zagreb, 2012., str. 5.

¹² Milovan, A., *Sakralni trag Župe Svete Eufemije*, Rovinj, Zagreb, Turistička naklada d.o.o., 2002., str. 50.

lavovi razderali. Međutim, lavovi je nisu napali, već su se od nje okrenuli. Prema nekim predajama je svetica umrla od ugriza jednog lava, a prema drugim verzijama umrla je od krvnikova mača. Datumom Eufemijinog mučeništva smatra se 16. rujna 304. godine nakon Krista. Njezino tijelo pokopano je u Kalcedonu, a na njezinom je grobu nakon Milanskog edikta 313. godine sagrađena crkva. Kult svete Eufemije proširilo se u Europi, sve do Hrvatske. O tome svjedoči prikaz svete u trijumfalnom luku Eufrazijeve bazilike iz ranog VI. stoljeća. Nakon perzijskog osvajanja, sarkofag s ostacima svete Eufemije prenesen je iz Kalcedona u Carigrad. Kršćani su 800. godine sarkofag odnijeli iz Carigrada jer je tamo tada vladao car Nicefor koji se protivio štovanju svete. Prema predaji je sarkofag jedne olujne noći tajanstveno nestao iz grada. Na taj način nastaje legenda prema kojoj je sarkofag doplovio do Rovinja i od tada ostaje sačuvan u crkvi svete Eufemije, postajući simbolom Rovinja, zajedno s legendom¹³ (sl. 4).

Slika 4. Sarkofag s tijelom sv. Eufemije

Izvor: <https://www.myheimat.de>, pristupljeno 4. rujna 2020.

3.1.2. Crkva: arhitektura i povijest

Pretpostavlja se da je u Rovinju postojala crkva već u ranokršćanskom razdoblju. Današnja rovinjska župna crkva svete Eufemije smještena je na vrhu brežuljka

¹³ Isto, str. 48.-53.

staroga grada, na mjestu gdje je u VIII. stoljeću stajala crkva sv. Jurja. Pored tadašnje crkve smješten je 800. godine kameni sarkofag s ostacima svete Eufemije. U X. stoljeću sagrađena je nova crkva na mjestu crkve sv. Jurja. Crkva je dovršena 950. godine, a sarkofag s ostacima svete Eufemije premješten je unutar crkve. Sveta Eufemija postala je, uz svetog Jurja, rovinjska zaštitnica. Mramorni kip svetog Jurja smješten je na glavnom oltaru današnje crkve Sv. Eufemije. Srednjovjekovna crkva imala je oblik trobrodne bazilike te je imala presvođene apside i tri glavna oltara. Kameni stupovi podupirali su lukove između lađa, a pored zida srednje lađe nalazio se glavni oltar s drvenim kipom svetog Jurja. Na desnoj strani nalazio se oltar Presvetog Trojstva, a na lijevoj strani bio je smješten oltar svete Eufemije s malim drvenim kipom svete. Drveni kipovi zaštitnika i zaštitnice kasnije su zamijenjeni kipovima od kamena. U razdoblju XVI. stoljeća mramorni je sarkofag premješten u kapelu iza svetišta oltara. Postupnim propadanjem crkvene građevine, kao i povećanjem broja hodočasnika koji su dolazili u grad, stvorila se potreba za novom župnom crkvom.¹⁴ Odluka o gradnji nove župne crkve donesena je 1720. Izrada projekta bila je povjerena venecijanskom arhitektu Giovanniju Scalferottu, međutim, njegovo je rješenje odbačeno te je gradnja povjerena arhitektu Giovanniju Dozziju. Gradnja je započela 1725., a dovršena je 1736. Crkva je zapravo do danas samo djelomično dovršena, s obzirom da se kamena oplata nalazi samo na pročelju crkve te na dijelu južne fasade. Unatoč tome se crkva sv. Eufemije smatra jednom od najvrsnijih baroknih crkava u Istri.¹⁵ Prilikom gradnje srušene su tri crkve manjih dimenzija koje su se nalazile blizu današnje župne crkve. Mramorni sarkofag je premješten na današnje mjesto. Stropovi lađa dovršeni su tek 1750. Crkva je svečano posvećena 1756. od strane porečkog biskupa Gaspara De Nigrisa, o čemu svjedoči zapis na spomen-ploči na zidu iza glavnog oltara.¹⁶

Crkva Svete Eufemije predstavlja trobrodnu građevinu velikih dimenzija, s nizom kapela na bočnim stranama. Svjetlo dopire u unutarnji prostor samo kroz prozore u kapelama. Crkva je uzdužno podijeljena u šest odjeljaka presvođenih svodovima i plitkim kupolama. Barokni oltari uokvireni su širokim trijumfalnim lukovima. Autor triju glavnih oltara je Girolamo Laureato iz Venecije, dok je najvjerojatniji autor kamenih

¹⁴ Isto, str. 15.-20.

¹⁵ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 26.-28.

¹⁶ Milovan, A., *Sakralni trag Župe Svete Eufemije*, Rovinj, Zagreb, Turistička naklada d.o.o., 2002., str. 20.-21.

kipova svetog Jurja, svetog Roka i svetog Marka venecijanski kipar Alvise Tagliapietra. Kipovi su izrađeni u kasnobaroknom stilu, s naglaskom na kontrast svjetla i sjene. U crkvi se također nalaze neki spomenici koji potječu iz prijašnje crkve. Valja spomenuti prvenstveno rimski sarkofag ukrašen antičkim reljefom, s relikvijama sv. Eufemije. Na bočnom oltaru crkve nalazi se mramorni kip svete iz prijelaza XIV. i XV. stoljeća, odnosno iz razdoblja venecijanske gotike. Sveta Eufemija predstavljena je u gotovo prirodnoj veličini, s modelom Rovinja u jednoj, a mučeničkom palmom u drugoj ruci. Ovaj kip, kao i sarkofag, svjedoče o značaju kulta sv. Eufemije na području Rovinja, ali i cijele Istre. Kao što je već spomenuto, crkva Svete Eufemije predstavljala je značajno hodočasničko mjesto. U crkvi se također nalazi riznica, gdje je sačuvano mnogo liturgijskih predmeta od srebra, poput gotičkog kaleža i relikvijara s moćima svete, serije svijećnjaka iz XVII. stoljeća ili srebrnih predočnica iz XVIII. Jedan od najznačajnijih elemenata sačuvanih u riznici je prijenosni srebrni predoltarnik za oltar sv. Sakramenta, koji je među najvećim srebrnarskim radovima sačuvanim u Hrvatskoj. Predoltarnik je ukrašen visokim reljefom s cvjetnim vijencima, listovima i drugim ukrasima, a u sredini prikazana je *Večera u Emausu*. Prema natpisu na rubu predoltarnika, bio je naručen 1777., a izradio ga je zlatar Angelo Scarabello iz Padove. Zvonik sv. Eufemije čini crkvu, a ujedno i grad prepoznatljivima, s obzirom da se radi o jednom od najreprezentativnijih zvonika u Istri (sl. 5). Zidovi zvonika su visoki 57 metara i ukrašeni su lezenama od bijelog kamena, a na vrhu se nalazi lođa. Zvonik je sagrađen između 1654. i 1687.¹⁷, prema uzoru na zvonik sv. Marka u Veneciji, a osmislio ih je graditelj A. Manopolio. Na samom vrhu smješten je kip svete Eufemije koji su izradili braća Vallani iz Maringa.¹⁸ Izrađen je od bakrenog lima, a visine je od gotovo pet metara. Kip svete Eufemije postavljen je na zvonik 1756. i od tada je kroz stoljeća također služio kao meteorološki instrument za rovinjske ribare i mornare – naime, zahvaljujući ugrađenoj konstrukciji, kip ima sposobnost okretanja pomoću vjetrova.¹⁹

¹⁷ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 26.-28

¹⁸ Štambuk, T., *Rovinj Rovigno*, Turistička naklada d.o.o., Zagreb, 2012., str. 18.

¹⁹ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 28.

Slika 5. Zvonik i pročelje crkve sv. Eufemije

Izvor: <https://commons.wikimedia.org>, pristupljeno 4. rujna 2020.

3.2. Franjevački samostan i crkva sv. Franje

Franjevački samostan s dva atrija i crkvom sv. Franje sagrađen je u baroknom razdoblju, odnosno na početku XVIII. stoljeća. U samostanskoj knjižnici nalazi se više od osam tisuća knjiga velike vrijednosti te iluminirani rukopisi. Osim toga, tu su sačuvana i druga umjetnička djela, poput ikona kretsko-venecijanske škole, skulptura i slika iz XVIII. i XIX. stoljeća, liturgijskog posuđa i crkvenog ruha.²⁰ Izgradnja samostana i crkve počela je 1702., u blizini crkve sv. Antuna Opata, na tadašnjem kopnenom dijelu Rovinja. Prilikom izgradnje samostanske cisterne, bilo je potrebno bušiti stijenu – za taj pothvat je u Rovinju prvi put upotrebljen eksploziv za mine. Crkva sv. Franje dovršena je već 1710., međutim, tada se samostan još uvijek gradio. Zbog toga je crkva posvećena tek 1750. Samostan je u početku bio samo *hospicij*, a tek 1746. dobio je status samostana. Kasnije, 1878., samostan je proširen. U samostanu boravili mladi redovnici koji su se školovali da budu misionari, a sve do polovice XX. stoljeća je u samostanu boravilo desetak redovnika, uključujući svećenike, ali i laike. Kao što je već spomenuto, u samostanskoj knjižnici su osim vrijednih starih izdanja sačuvana i brojna umjetnička djela. To je, primjerice, ikona

²⁰ Bertoša, M., *Rovinj = Rovigno*, Zagreb, Garamond, 1994., str. 20.

Majke Božje, uljana slika na drvu izrađena u bizantinskom stilu. Slika potječe iz XII. Stoljeća, a autor je nepoznat. Što se tiče crkve, ona je posvećena sv. Franji Asiškom i predstavlja prostranu baroknu građevinu (sl. 6). Iza glavnog oltara nalazi se polukružni kor za redovnike. Crkvene orgulje potječu iz 1882., a njihov autor je Eduard Kunad iz Ljubljane. Na lijevoj strani, pored glavnog oltara, nalazi se ulaz u samostan i sakristiju, a na desnoj strani je ulaz u kapelu Bezgrešnog Začeca. U sakristiji se nalazi mramorni kip Svetog Jeronima iz XVII. stoljeća, izrađen u baroknom stilu. U crkvenoj lađi nalaze se dva oltara, od kojih je jedan posvećen sv. Petru iz Alcantare, a drugi Raspeću Isusovu. Oltarna slika naslovljena *Majka Božja sa svecima* potječe iz XVI. stoljeća, a autor je Giuseppe Ventura. Djelo prikazuje Bezgrešnu Gospu kojoj se klanjaju sv. Petar Alcantara i sv. Antun Padovanski. S desne strane na oltaru nalazi se *Raspeti Isus sa svecima*. Slika prikazuje sv. Franju, sv. Diega i sv. Bernardina podno Isusovog križa. Mogući autor je Palma Mlađi. Ispred ulaza u crkvu nalazi se kameni križ, posvećen župskim misijama održanim 1801.²¹

Slika 6. Unutrašnjost crkve sv. Franje

Izvor: <https://www.glasistre.hr>, pristupljeno 4. rujna 2020.

²¹ Milovan, A., *Sakralni trag Župe Svete Eufemije*, Rovinj, Zagreb, Turistička naklada d.o.o., 2002., str. 55.-57.

3.3. Ostale crkve u gradskoj jezgri

U slijedećim potpoglavljima obrađene su crkve i crkvice koje se nalaze u gradskoj jezgri Rovinja. Spis iz 1806., sačuvan u župnom arhivu, spominje crkve na području rovinjske župe. Valja spomenuti da su brojne rovinjske crkvice bile srušene tijekom povijesti. Crkvice koje su obrađene u ovom potpoglavlju predstavljaju značajan dio kulturne baštine Rovinja, a to su: crkva Majke Božje od Milosti, Oratorij Gospe od Sedam Žalosti, Presveto Trojstvo, Sveti Križ, Sveti Toma, Sveti Josip, Gospa od Zdravlja, Sveti Nikola, Sveti Benedikt, Sveti Martin i Sveti Karlo. Bitno je naglasiti da se radi isključivo o crkvicama koje su smještene u gradskoj jezgri te da u okolici Rovinja postoji još mnogo drugih crkvice i sakralnih građevina koje su također vrijedan dio kulturno-povijesnog nasljeđa grada.²²

3.3.1. Crkva Majke Božje od Milosti

Crkva Majke Božje od Milosti, odnosno Madonna delle Grazie je stara crkva. Iako je datum izgradnje i posvete nepoznat, iz natpisa se zna da je 1584. bila preuređena. Naime, na natpisu piše: *Scip. Benz. P. 1584. – Scipione Benzon Podesta 1584.* Prikazan je također plemićki grb. Crkvi je 1707. dograđen dodatni prostor iza oltara, a crkva je blagoslovljena 6. siječnja. Kasnije je drveni oltar zamijenjen novim i blagoslovljen je 1714. Natpis iznad vrata i prozora fasade svjedoči o obnovi crkve 1750. Obnova je uključivala uređenje stropa te općenitu modernizaciju. Crkva ima glavna vrata te još dvojica sa strane. U sakristiji nalazi se jedna rotunda te dva prozora manjih dimenzija. Oltarna slika Majke Božje s Djetetom izrađena je na drvu s pozlaćenom pozadinom i široko pozlaćenim okvirom. Pored oltara nalaze se kipovi sv. Josipa i sv. Ane. U crkvi se nalaze izrezbarene drvene klupe velike vrijednosti te mnogi zavjetni darovi koji su značajni za povijest pomorstva u Rovinju, kao i za cjelokupnu kulturnu povijest grada.²³

3.3.2. Oratorij Gospe od Sedam Žalosti

Oratorij Gospe od Sedam Žalosti poznat je u Rovinju također kao *Oratorio*. U crkvu vode dva ulaza, jedan s Ulice Vladimira Švalbe, a drugi s Ulice Silvana Chiurca.

²² Isto, str. 59.-67.

²³ Isto, str. 61.-62.

Crkva predstavlja visoku i prostranu građevinu u čijem su sklopu još dvije vjeronaučne dvorane manjih dimenzija te crkvena spremišta. Na mjestu gdje se danas nalazi crkva bila je u srednjem vijeku smještena neka vrsta bolnice koja je primala posebice siromašne i strance. Kasnije, 1482., pored bolnice podignuta je kapela posvećena Majci Božjoj od Milosrđa i sv. Lovri Mučeniku. Povijesni dokumenti spominju da je kapelu blagoslovio biskup iz Pićna. Kapela je proširena 1733., a 1788. u crkvu je smješten današnji oltar. U oltarnoj niši sa staklenim vratima nalazi se kip Žalosne Gospe. Prije Drugog svjetskog rata crkva je obnovljena, a zadnja obnova bila je 1980.²⁴

3.3.3. *Presveto Trojstvo*

Romanička crkva Presvetoga Trojstva predstavlja najznačajniji i najbolje očuvani romanički spomenik u Rovinju. Ova crkva smještena je na Trgu na lokvi, što je nekada bilo osamljeno mjesto izvan grada, odnosno tzv. Pian de Iaco. Crkvom je upravljala bratovština koja se zalagala za oslobođenje robova. Crkva je sagrađena u XII. Stoljeću, a ima neobičan sedmerokutni oblik, zahvaljujući kojemu se smatra vrijednim i interesantnim građevinskim objektom (sl. 7). Unutrašnjost crkve predstavlja kružni prostor sa sedam niša i kupolom. Svjetlo dopire u unutrašnjost crkve kroz tri prozora, a zahvaljujući neobičnoj unutrašnjoj kompoziciji stvara se posebna igra svjetla. U crkvi se nalazi vrlo vrijedna tranzena koja prikazuje Golgotu i likove Majke Božje, sv. Petra, sv. Ivana Krstitelja i sv. Ivana Evanđelista.²⁵

²⁴ Isto, str. 62.

²⁵ Isto, str. 62.-63.

Slika 7. Crkva Presvetoga Trojstva

Izvor: <https://www.istra.hr>, pristupljeno 4. rujna 2020.

3.3.4. Sveti Križ

Sveti Križ je crkva malih dimenzija, sagrađena u XIV. stoljeću. Smještena je u Ulici sv. Križa, blizu gradskih vrata Sv. Križa. Na ulaznim vratima crkve Svetoga Križa nalazi se natpis iz kojeg se zna da je 1592. sagrađeno pročelje crkvice. Crkva je značajna prvenstveno zbog predaje prema kojoj je podignuta blizu mjesta kamo je 13. srpnja doplovio mramorni sarkofag s tijelom sv. Eufemije. Na taj datum se svake godine u crkvi Svetoga Križa održava bogoslužje, kao i 3. svibnja, na dan Našašća sv. Križa.²⁶ U blizini crkve, na morskoj stjeni, nalazi se stup iz 1720., s natpisom: *D.O.M. Divae Euphemiae Rubinsium Numini Tutelari ac Molari civitatis Obsequentissimae Votum Anno 1720*, koji svjedoči o spomenutoj predaji o sarkofagu sv. Eufemije. Crkva je doživjela restauraciju 1965. te danas služi kao galerijski prostor.²⁷

²⁶ Isto, str. 63.

²⁷ <https://triprabbits.com/hr/crkva-sv-kriza-rovinj-hrvatska-znamenitosti-atrakcije/>, pristupljeno 4. kolovoza 2020.

3.3.5. Sveti Toma

Crkvice sv. Tome Apostola nalazi se u Bregovitoj ulici. Dio grada gdje se nalazi ova crkva poznat je također kao *San Tomà*, s obzirom da je crkva bila mjesto sastajanja Bratovštine sv. Tome. Crkva je izvorno bila manjih dimenzija, no između 1723. i 1724. doživjela je nadogradnju, a blagoslovljena je 1725. Iz tog razdoblja potječe također svod uličnog prolaza pored crkve. Bratovština sv. Tome udružila se 1770. sa bratovštinom sv. Franje Asiškog, a tada je crkva doživjela obnovu. U crkvi sv. Tome sačuvan je kip sv. Antuna Opata koji se nalazio u crkvici koja je nekada postojala u blizini crkve sv. Franje. Zbog toga se u crkvi sv. Tome održava misa ne samo na blagdan sv. Tome, već i na blagdan sv. Antuna Opata.²⁸

3.3.6. Sveti Josip

Crkva sv. Josipa smještena je na kraju Ulice Grisia, blizu župne crkve sv. Eufemije. Crkva potječe iz 1673., no postoji mogućnost da se na tome mjestu nalazila starija crkva. U crkvi se nalazi drveni oltar velikih dimenzija, iz XVII. stoljeća. Na oltaru se nalaze pozlate i oltarna slika na kojoj je prikazana Majka Božja Bezgrešna te sv. Josip, sv. Eufemija i sv. Brigita.²⁹

3.3.7. Gospa od Zdravlja

Crkva je sagrađena 1779., a posvećena je Gospi od Zdravlja. U crkvi se nalaze vrijedna umjetnička djela poput raznih slika na platnu, uključujući oltarnu sliku koja je zapravo kopija slike iz venecijanske crkve Majke Božje od Zdravlja. Nakon što je epidemija kuge zaobišla Rovinj, od 1818. nadalje se održavala svečana procesija kao znak zahvale Gospi od Zdravlja koja je sačuvala grad od bolesti i smrti. Procesija se održavala svake godine prvom nedjeljom poslije Uzašašća. Danas procesija ide oko župne crkve sv. Eufemije, a sljedećeg dana se održava misa u crkvi Gospe od Zdravlja. Osim toga, u crkvi Gospe od Zdravlja misa se održava također na blagdan Gospe od Zdravlja, 21. studenoga.³⁰

²⁸ Milovan, A., *Sakralni trag Župe Svete Eufemije*, Rovinj, Zagreb, Turistička naklada d.o.o., 2002., str. 63.-64.

²⁹ Isto, str. 64.

³⁰ Na i. mj.

3.3.8. *Sveti Nikola*

Crkvice sv. Nikole podignuta je 1364. od strane rovinjskih mornara koji su bili okupljeni u Bratovštini sv. Nikole. Crkva je posvećena sv. Nikoli iz Barija, zaštitniku mornara. Kroz vrijeme je crkva doživjela propadanje, zbog čega je srušena. Nova crkva podignuta je 1860. Iz iste godine potječe drveni oltar s kipom koji prikazuje sv. Zaštitnika. Svake godine se na blagdan sv. Nikole iz Barija, 6. prosinca, u crkvi održava misa.³¹

3.3.9. *Sveti Benedikt*

Crkva sv. Benedikta smještena je na trgu kod Ulice pod lukovima, blizu Vrata na obali koja su se nekada nazivala Vrata sv. Benedikta. Crkva se nalazi u dijelu Rovinja koji je bio poznat pod nazivom Sveti Benedikt ili San Benedetto. Crkva sv. Benedikta podignuta je u XIV. stoljeću. U razdoblju kada se na otoku sv. Katarine nalazio samostan, serviti su dolazili s otoka u Rovinj, u crkvu sv. Benedikta. U crkvi se svake godine održava misa na blagdan sv. Benedikta.³²

3.3.10. *Sveti Martin*

Crkva sv. Martina nalazi se u Ulici Vladimira Gortana, koja se nekada zvala Ulica sv. Martina. Vrijeme izgradnje crkvice je nepoznato, no iz povijesnih dokumenata se zna da je 1580. crkva bila pod upravom bratovštine zemljoradnika. U crkvi se nalazi drveni oltar, a na oltarnoj slici nalazi se natpis prema kojemu je oltar podignut 1710. Na blagdan sv. Martina, 11. studenoga, u crkvi se održava misa.³³

3.3.11. *Sveti Karlo*

Crkva sv. Karla podignuta je između 1650. i 1660. u Ulici Carrera. Danas je Carrera jedna od glavnih rovinjskih ulica, no u razdoblju izgradnje crkve sv. Karla ovaj dio grada nije bio gusto naseljen. Blizu crkve sv. Karla nalazila se tada crkva Gospe Snježne. Nakon što je ta crkva srušena 1810., oltar je prenesen u crkvu sv. Karla.

³¹ Isto, str. 64.

³² Isto, str. 65.

³³ Na i. mj.

Oltarna slika također potječe iz druge crkve – prije se nalazila na oltaru u crkvi sv. Lovre Mučenika.³⁴

3.4. Balbijev luk

Rovinj je u srednjem vijeku bio okružen bedemima kojima su kasnije nadodane kule. U grad se tada ulazilo kroz sedam gradskih vrata, od kojih su danas sačuvana tri: Vrata svetog Benedikta ili Vrata na obali, Vrata pod zidom i Vrata svetog Križa.³⁵ Balbijev luk podignut je u XVII. stoljeću na mjestu istočnih gradskih vrata, tzv. Vrata ribarnice ili Porton della pescheria. Smatra se da su Vrata ribarnice bila glavna vrata kojima se ulazilo u grad. Između 1678. i 1679. ta su vrata srušena i na njihovom mjestu podignut je Balbijev luk ili Arco Balbi. Taj je pothvat ostvario rovinjski gradonačelnik Daniel Balbi, po kojemu je luk nazvan. O tome svjedoči kamena spomen-ploča smještena na luku između dva grba obitelji Balbi. Balbijev luk izrađen je u baroknom stilu, a na gornjem dijelu nalazi se figura glave koja je izrađena u mletačkom stilu s jedne strane a u turskom stilu s druge strane. Na vrhu luka prikazan je lav s otvorenom knjigom u reljefu – radi se o simbolu Mletačke Republike, odnosno o simbolu toga da je Rovinj dobrovoljno prihvatio mletačku vlast. U travnju 2018. započela je restauracija luka, koja je dovršena nakon godinu dana.³⁶ Balbijev luk je 1963. proglašen spomenikom kulture³⁷ (sl. 8).

³⁴ Na i. mj.

³⁵ <https://www.putovnica.net/odredista/hrvatska/rovinj/sto-posjetiti-znamenitosti-u-rovinju/balbijev-luk>, pristupljeno 9. kolovoza 2020.

³⁶ <https://www.glasistre.hr/istra/balbijev-luk-simbol-rovinja-nakon-godinu-dana-zasjao-u-novom-ruhu-589771>, pristupljeno 9. kolovoza 2020.

³⁷ Štambuk, T., *Rovinj Rovigno*, Turistička naklada d.o.o., Zagreb, 2012., str. 15.-18.

Slika 8. Balbijevo luk

Izvor: <https://www.rovinj-tourism.com>, pristupljeno 4. rujna 2020.

3.5. Gradska palača

Gradska ili komunalna palača nalazi se u neposrednoj blizini Balbijevega luka. Sagrađena je 1308. kao pretorska palača. Kroz stoljeća mijenjao se oblik, ali i namjena palače. U prizemlju zgrade je nekada bio smješten zatvor. Centralni dio palače datira se u XVI. stoljeće. Na prvom katu nalazila se Sala Gradskog vijeća, uredi i arhiv. Gradska palača danas predstavlja sjedište gradske uprave. Pročelje palače obnovljeno je nekoliko puta, a današnji oblik s kamenim portalom, prozorima i kamenim pločama potječe iz 1935. Palača je nekada imala sotoportik, no on je srušen 1822. Vrijedni grbovi venecijanskih i rovinjskih obitelji te gradski grb smješteni su na pročelje između 1850. i 1860. U tom je razdoblju također provedena obnova pročelja i atrija.³⁸ U današnjoj gradskoj vijećnici nalazi se vrijedna alegorijska zidna

³⁸ <https://www.istria-culture.com/komunalna-palaca-u-rovinju-i88>, pristupljeno 10. kolovoza 2020.

slika iz 1584. Freska prikazuje Bogorodicu s Djetetom, sv. Eufemiju, mletačkog lava te grbove podestata i dva mletačka dužda.³⁹

3.6. Tvornica duhana

Krajem XIX. i početkom XX. stoljeća Rovinj doživljava industrijalizaciju i s vremenom se pretvara u značajan pomorski grad. U Rovinju su tada sagrađeni razni industrijski objekti, zahvaljujući kojima postaje jedno od glavnih industrijskih središta Istre. Već sredinom XIX. stoljeća sagrađene su prve tvornice. Tvornica za proizvodnju tjestenine izgrađena je 1847., tvornica cementa 1852., tvornica duhana 1872., tvornica voska 1878., a tvornica stakla i konzervirane ribe 1882. Osim izgradnje tvornica, jedan od najznačajnijih pothvata bilo je uvođenje željezničke pruge Rovinj-Kanfana 1873. Značajna je također izgradnja bolnice za koštane bolesti 1888. i instituta za biologiju mora 1890. U tom je razdoblju izgrađeno također kazalište *Gandusio* i prvi javni vodovod. Gradnja svih navedenih objekata pridonijela je gospodarskom rastu, kao i rastu broja stanovnika. Na taj način je Rovinj u tom razdoblju ubrzo postao najveći grad Istre.

Zgrada tvornice duhana predstavlja jedan od najboljih primjera arhitekture XIX. stoljeća na području Rovinja (sl. 9). Naime, za gradnju su korišteni neki od materijala novih za to razdoblje graditeljstva⁴⁰: *Stupovi od lijevanog željeza i traverze ostvarili su moderni ideal transparentne arhitekture. Korištenjem mogućnosti koje je pružao novi materijal i montažnih postupaka, sazdan je cijeli prostor tvornice i formuliran funkcionalizam radnog prostora, koji se nije mogao u potpunosti osloboditi ukrasa. Nadahnut klasicizmom, graditelj je habitus objekta tvornice diskretno ukrasio pilastrima i štukaturnom dekoracijom, poštujući estetiku dekorativnih umjetnosti klasične arhitekture.*⁴¹ Tvornica duhana bila je utemeljena u XIX. stoljeću s ciljem opskrbe cigarama časnika austrougarske vojske, a poslovala je u sastavu austrijskoga duhanskog monopola sve do Prvog svjetskog rata. Između Prvog i Drugog svjetskog rata poslovala je u sastavu talijanskog duhanskog monopola, nakon čega je uslijedila postupna modernizacija proizvodnje. Tvornica duhana je 90-

³⁹ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 25.

⁴⁰ Rubbi, A., *Rovinj: urbanitet grada i okolnih naselja*, Grafok, Rovinj, 1993., str. 28.-32.

⁴¹ Isto, str. 32.

ih godina XX. stoljeća postala vodeći hrvatski proizvođač i izvoznik cigareta. Proizvodnja uključuje marke cigareta Ronhill, Walter Wolf, Largo, Kolumbo, York i MC. U Kanfanaru je 2007. otvorena nova tvornica, a Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Pula dodijelila je tvornici Zlatnu plaketu za najuspješniju istarsku kompaniju.⁴² Tvornica duhana, kao i ostali industrijski objekti s prijelaza XIX. i XX. stoljeća, predstavljaju značajan dio rovinjskog kulturnog identiteta. U Tvornici duhana bile su 1877. zaposlene 722 radnice. Krajem XIX. stoljeća su se rovinjske radnice u tvornici duhana i u tvornici sardina uključile u gospodarski i društveni život Rovinja. Tzv. tabakine i sardeline su postale dio rovinjske društvene stvarnosti pored ribara, pomorca, brodotsara i drugih društvenih slojeva.⁴³

Slika 9. Tvornica duhana krajem XIX. stoljeća

Izvor: <https://www.glasistre.hr>, pristupljeno 4. rujna 2020.

3.7. Grisia

Ulica Grisia jedna je od najpoznatijih rovinjskih ulica. Nalazi se u starogradskoj jezgri, a vodi od trga Piassa Granda u blizini Balbijeveg luka, sve do župne crkve svete Eufemije. Ulica Grisia značajna je po tome što se ovdje druge nedjelje u kolovozu održava umjetnička izložba na otvorenom. Svoja djela mogu izlagati akademski

⁴² <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1220/tvornica-duhana-rovinj-dd>, pristupljeno 14. kolovoza 2020.

⁴³ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 55.

umjetnici, ali i amateri i djeca. Smatra se da je izložba *Grisia* nastala zahvaljujući posjeti 120 američkih turista koji su 1966. doputovali iz Venecije u Rovinj brodom „Liburnija“. Turisti, razgledavajući Rovinj, zainteresirali su se za umjetnička djela rovinjskih autora te su kupili mnogo njihovih radova. Naime, Rovinj je već stoljećima poznat kao *Grad umjetnika*, s obzirom na to da veliki broj stanovnika čine slikari, kipari i drugi ljubitelji umjetnosti. Rovinjski umjetnici, ali i umjetnici iz drugih istarskih gradova, bili su potaknuti interesom američkih turista pa je 1967. organizirana prva *Grisia*, koja s vremenom postaje najpoznatija istarska izložba na otvorenome. Izložbu čine raznovrsna umjetnička djela, koja se izlažu na kućama i zidovima u ulici Grisia (sl. 10). Izložba je najtecateljskog karaktera, a sudjeluju u njoj ne samo rovinjci već i autori iz čitave Hrvatske te iz drugih država.⁴⁴ *Grisia* pridonosi promicanju rovinjske kulturne baštine i umjetnosti kao takve, a osim toga čini značajni dio turističke atrakcijske osnove Rovinja.

Slika 10. Izložba na otvorenome u ulici Grisia

Izvor: <https://www.inforovinj.com/hrv/rovinj/znamenje/grisia.asp>, pristupljeno 4. rujna 2020.

3.8. Centar za povijesna istraživanja

Zgrada u kojoj se nalazi sjedište Centra za povijesna istraživanja/Centro di Ricerche storiche smještena je u neposrednoj blizini Gradske palače, odnosno Vijećnice, a radi

⁴⁴ <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/594>, pristupljeno 18. kolovoza 2020.

se o nekadašnjem sjedištu Tvornice duhana. Zgrada je obnovljena 2000., a inaugurirana 2001.⁴⁵ Centar za povijesna istraživanja ili Centro di Ricerche Storiche osnovala je 1968. Talijanska unija, nekadašna Talijanska unija za Istru i Rijeku. To je ustanova talijanske nacionalne zajednice koja se bavi istraživanjem brojnih tema na području društvenih znanosti, poput prisutnosti talijanske nacionalne zajednice na području Istre, Rijeke, Julijske Venecije i Dalmacije kroz povijest. Centar za povijesna istraživanja se također zalaže za zaštitu nacionalnog identiteta talijanskog stanovništva na području Rovinja. Rad Centra organiziran je u pet odsjeka, a to su: odsjek za opću povijest regije, odsjek za etnografiju, odsjek za romansku dijalektologiju, odsjek za povijest radničkoga pokreta i NOP-a te odsjek za društvena istraživanja koji je osnovan 1985. U Centru je također smještena znanstvena knjižnica u kojoj se nalazi preko 93 000 svezaka, usmjerenih najviše na regionalnu povijest Istre, Rijeke i područja bivše mletačke Dalmacije. U knjižnici se također nalazi vrijedna zbirka zemljopisnih, topografskih i vojnih karata i raznih slika od XVI. stoljeća nadalje. Od 1973. knjižnica se bavi prikupljanjem arhivskog materijala koji se odnosi na povijest talijanske nacionalne zajednice. Knjižnica je 1995. dobila status depozitarne knjižnice Vijeća Europe i tada je također osnovana posebna sekcija za ljudska prava i prava manjina te za zaštitu okoliša.⁴⁶ Centar za povijesna istraživanja objavio je mnogo znanstvenih publikacija iz područja lingvistike, sociologije i drugih znanosti.⁴⁷ Do 2003. objavljeno je 215 svezaka na talijanskom jeziku sa sažecima na hrvatskom i slovenskom jeziku. Centar je također 1969. počeo izdavati časopise Quaderni i Atti. Centar za povijesna istraživanja ima ulogu posrednika koji potiče dijalog talijanske zajednice s hrvatskom i talijanskom kulturom te se zalaže za očuvanje kulturne raznolikosti na području Rovinja, ali i cijele Istre.⁴⁸

3.9. Batana i ribarska tradicija

Ribarska tradicija i razne aktivnosti koje se vežu uz more zauzimaju značajno mjesto u cjelokupnom kontekstu kulturno-povijesne i društvene baštine Rovinja. *Prema popisu iz 1780. godine, među 3670 proizvodno aktivnih stanovnika Rovinja bilo je*

⁴⁵ https://crsr.org/hr/o_nama/, pristupljeno 11. kolovoza 2020.

⁴⁶ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/488/centro-di-ricerche-storiche-di-rovigno>, pristupljeno 12. kolovoza 2020.

⁴⁷ Štambuk, T., *Rovinj Rovigno*, Turistička naklada d.o.o., Zagreb, 2012., str. 22.-23.

⁴⁸ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/488/centro-di-ricerche-storiche-di-rovigno>, pristupljeno 12. kolovoza 2020.

555 mornara i vlasnika brodova, 1165 ribara i 1030 ratara. Dakle, gotovo polovica stanovnika Rovinja (47 posto) živjela je od rada na moru, a 28 posto, ili četvrtina, od poljoprivrede.⁴⁹ Element ribarske tradicije usko se veže uz tradicionalno rovinjsko plovilo, batanu. Batana čini čini značajan dio kulturno-povijesnog identiteta grada. Ribarska tradicija također uključuje gastronomiju i elemente nematerijalne baštine poput bitinada. U ovom potpoglavlju ukratko je opisana povijest i gradnja batane, zatim je obrađen muzej posvećen batani i njezinoj povijesti, a zadnje potpoglavlje usmjereno je na *bitinade* i *spacio*.

3.9.1. Povijest i gradnja batane

Batana predstavlja tradicionalno rovinjsko plovilo, čiji naziv potječe od talijanske riječi *battere*, što u prijevodu znači udarati. Rovinjska brodica dobila je taj naziv zbog karakterističnog ravnog dna, koje pri plovidbi udara o valove. U XVIII. stoljeću, odnosno u razdoblju kada je Rovinj predstavljao značajni pomorski grad, batana je predstavljala jedno od najčešćih trgovačkih plovila koja su se gradila u rovinjskim škverovima, uz gajete, tartane, bracere i druge vrste brodova. S industrijskom revolucijom u XIX. stoljeću javlja se željeznica i parobrod, koji djelomično zamjenjuje rovinjske brodice, a batana se kao jedina uspijeva očuvati do današnjeg dana. Rovinjska batana je brodica ravnog, blago zakrivljenog dna, simetrično zašiljene pramčane statve, a odnos dužine i širine je otprilike 2,9 m. Za izradu batane koristi se hrastovo drvo, a za kostur se koristi brjestovina ili jasenovina. Oplate bokova obično su izrađene od jelovine, smrekovine ili kestenovine. Svaka batana ima također tzv. vilu, odnosno jedro u obliku trapeza. Što se tiče gradnje batane, to se umijeće prenosilo kroz povijest s očeva na sinove usmenom predajom, bez pisanih uputa ili točnog nacрта. Gradnja plovila obuhvaća tri glavne faze, a to su: priprema materijala, gradnja te bojanje batane. Jedro se prema tradiciji također bojal – boje su štatile jedro od vode te su označavale kojem vlasniku batana pripada. Postoje dvije glavne vrste batane: batana s djelomičnom oplatom i batana s potpunom oplatom. Prva vrsta poznata je kao tzv. batana vièrta, odnosno otvorena batana, a druga kao tzv. batana cuvièrta, odnosno zatvorena batana⁵⁰ (sl. 11.)

⁴⁹ Velan, E., *Rovinj – nekad i sad = Rovigno – ieri e oggi*, Doron d.o.o., Rovinj, 2014., str. 66.

⁵⁰ Benussi, L., *Rovinjska batana i njezino jedro*, Grad Rovinj, Rovinj, 2007., str. 2.-19.

Slika 11. Batana viërta

Izvor: <http://manager-magazine.com>, pristupljeno 4. rujna 2020.

3.9.2. Muzej batane

Ekomuzej batana, posvećen tradicionalnoj rovinjskoj brodici batani, usmjeren je na poticanje inovativnih oblika kulturnog turizma te raznih programa koji pridonose osnaživanju kulturnih kompetencija zajednice za održivi razvoj. Osim toga, Ekomuzej nastoji očuvati batanu kao dio kulturno-povijesne baštine Rovinja, te iskoristiti je za poticanje interkulturnog dijaloga s ostalim zajednicama na području Jadrana i cijelog Mediterana. Ekomuzej batana podijeljen je u nekoliko sastavnica, a to su: Kuća o batani, Spacio Matika, Mali škver ili peñcio squèro, gdje se nastoji promicati i očuvati umijeće gradnje batane, Rovinjska regata tradicijskih drvenih plovila te tematski putevi Batanini puti. Kuća o batani, poznata također kao Muòstra, nalazi se u starogradskoj jezgri Rovinja, u blizini Velikog mola. *Muòstra* u prijevodu znači *izložba*, a prema tome Kuća o batani predstavlja središnji interpretacijski i dokumentacijski centar sa stalnom izložbom, otvorenom za javnost 2004.⁵¹ Izložba je multimedijalna, a sastoji se od raznih vizualnih sadržaja poput muzejskih predmeta, slika, filmova i arhivskih materijala, koji su popraćeni sažetim tekstovima. Izložba također uključuje 15-minutnu projekciju u kojoj je dokumentiran cijeli proces gradnje batane. Bitno je napomenuti da su u sastavljanju izložbe bili uključeni brojni građani Rovinja, koji su

⁵¹ <http://www.batana.org/hr/ekomuzej-batana/info-tocka-o-ekomuzeju/>, pristupljeno 18. kolovoza 2020.

donirali većinu predmeta koji su izloženi u Kući o batani. Osim toga, posjetitelji imaju mogućnost komunikacije s osobljem ne samo na talijanskom i hrvatskom jeziku, već i na rovinjskom dijalektu. Na taj način Kuća o batani igra značajnu ulogu u očuvanju rovinjske kulturno-povijesne baštine te u pružanju autentičnog doživljaja rovinjske povijesti i tradicije.⁵² Ekomuzej batana uvršten je u UNESCO-ov Registar najboljih praksi očuvanja nematerijalne baštine svijeta.⁵³

3.9.3. *Bitinade i spacio*

Uz ribarsku tradiciju Rovinja veže se i tzv spacio. Riječ *spacio* dolazi od talijanske riječi *spaccio* i označava dućan za maloprodaju robe. U kontekstu rovinjske tradicije, spacio označava isključivo mjesto u kojemu seljaci prodaju i piju vino. Ribari su bili najučestaliji posjetitelji spacia. Naime, spacio je predstavljao mjesto kamo su ribari dolazili nakon što su cijeli dan ili noć lovili ribe. Po običaju bi u spaciju pojeli neki obrok te popili četvrt litre vina, igrali briškulu i trešete i pjevali bitinade.⁵⁴ Bitinada predstavlja ritmičko višeglasno pjevanje onomatopejskim slogovima, tipično za rovinjsko područje. Radi se o oponašanju instrumenata koje ima funkciju pratnje solista. Naziv *bitinada* javlja se već u XIX. stoljeću. Iz tog razdoblja potječu brojne pjesme nepoznatih autora, koje se do danas izvode u Rovinju uz pratnju bitinada. Osim toga, uz pratnju bitinada izvode se također pjesme nastale između Prvog i Drugog svjetskog rata te pjesme autora Carla Fabretta, poput *Vien Fiamita* iz 1908., *Sa nu xi biessi* iz 1924. ili *Vigni sul mar muriede* iz 1927. Pjevači bitinada nazivaju se bitinadori, a prema pučkoj predaji nastanak bitinade povezan je s ribarstvom, zbog čega su bitinade poznate kao ribarske pjesme.⁵⁵ Za očuvanje bitinade i starih rovinjskih tradicija i folkloru te rovinjskog dijalekta zalaže se Kulturno-umjetničko društvo Marco Garbin, osnovano 1947.⁵⁶ U kontekstu ribarske tradicije Rovinja valja spomenuti također rovinjsku kuhinju. Naime, ribarstvo je uvelike obilježilo tradicionalnu rovinjsku gastronomiju. Rovinjski ribari i ostalo pučanstvo nije jelo plemenite ribe jer su one bile namijenjene za prodaju u ribarnici. Zbog toga su

⁵² <http://www.batana.org/hr/ekomuzej-batana/kuca-o-batani-muostara/>, pristupljeno 16. kolovoza 2020.

⁵³ <https://hrturizam.hr/rovinjski-ekomuzej-batana-uvrstena-na-unesco-listu/>, pristupljeno 16. kolovoza 2020.

⁵⁴ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 202.

⁵⁵ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/236/bitinada>, pristupljeno 15. kolovoza 2020.

⁵⁶ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 203.

najčešći obroci u spaciju uključivali slane incune s maslinovim uljem, tzv. Paštašutu, odnosno tjesteninu s incunima, srdele na gradelama i druge vrste sitnih riba, brudet, bakalar te lignje, hobotnice, sipe ili rižot od grancigula.⁵⁷ Jedan od očuvanih rovinjski spacia je prethodno spomenuti Spacio Matika, koji predstavlja jednu od sastavnica rovinjskog Ekomuzeja batana. Spacio Matika, nazvan po vlasniku Romanu Matiki, smješten je u Švalbinoj ulici br. 35. U Spaciju Matika se kroz godinu održavaju razne glazbene manifestacije te gastronomski programi kojima se nastoji održati i promicati ribarska tradicija Rovinja.⁵⁸

⁵⁷ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 136.-139.

⁵⁸ <http://www.batana.org/hr/ekomuzej-batana/spacio-matika-spacio/>, pristupljeno 16. kolovoza 2020.

4. Budućnost Rovinja i njegove jezgre

Ovo poglavlje sadrži dva potpoglavlja u kojima se razmatraju neke značajke održive i efektivne zaštite i valorizacije kulturno-povijesne baštine. Nakon teorijskog aspekta ove teme obrađuje se povezanost turizma i kulturno-povijesne baštine u slučaju grada Rovinja. Razmatra se utjecaj turizma na Rovinj kao turističku destinaciju te gradnja novog imidža grada.

4.1. Zaštita i valorizacija kulturno-povijesne baštine

U Republici Hrvatskoj postoji sustav mjera zaštite kulturne baštine, no u većini slučajeva baština ostane neiskorištena. Naime, baština često bude obnovljena, no nedostaje održiva revitalizacija i aktivno korištenje. Osim toga, baština se često sagledava kao zasebna ili odvojena cjelina, iako je ona zapravo dio života i kulture lokalne zajednice. Kulturno-povijesna baština zahtjeva zaštitu, ali potrebno je da zaštita bude aktivna, odnosno da se baština održava i unaprijeđuje. Na taj način kulturno-povijesna baština postaje aktivan element koji pokreće druge aktivnosti u lokalnoj zajednici, od kulturnih do gospodarskih. Održivi razvoj kao takav podrazumijeva prostornu, ekonomsku, okolišnu i društvenu dimenziju. U kontekstu zaštite i valorizacije kulturno-povijesne baštine, može se reći da održivi razvoj teži ka spajanju prošlosti i sadašnjosti: potrebno je svrhovito gospodarenje prostorima kulturno-povijesne baštine, ali također je potrebno omogućiti održavanje aktualnih ljudskih aktivnosti u tim prostorima. Za održivu valorizaciju kulturno-povijesne baštine bitno je da se trenutni život lokalne zajednice odvija u prostorima kulturno-povijesne baštine, odnosno da je čovjek u dodiru s baštinom jer nije moguće održati i očuvati baštinu bez čovjeka. Veliki doprinos imaju projekti UNESCO-a, koji nastoje promovirati održivi razvoj turističkih destinacija, kao i njihovu revitalizaciju, te očuvati kulturnu baštinu. Za Rovinj se turizam pokazao kao dobro sredstvo za održivo očuvanje i valorizaciju kulturno-povijesne baštine. Rovinjska materijalna i nematerijalna povijesna baština, posebice ona vezana uz povijesnu jezgru Rovinja, predstavlja jedan od ključnih elemenata koji čini Rovinj atraktivnom turističkom destinacijom. Turizam i kulturno-povijesna baština usko su povezani zbog toga što se kulturno-povijesna baština sve češće promovira kao dio turističke ponude. Na taj način turizam predstavlja dobru priliku za efikasnu valorizaciju kulturno-povijesne

baštine.⁵⁹ S druge strane, turizam sa sobom donosi neke potencionalne negativne utjecaje na baštinu, kao i cijelu destinaciju. U sljedećem poglavlju razmatra se utjecaj turizma na grad Rovinj kao turističku destinaciju.

4.2. Turizam i njegov utjecaj na Rovinj kao turističku destinaciju

Nakon Drugog svjetskog rata uslijedio je postupni gospodarski oporavak na području cijele Hrvatske, uključujući Istru. Šezdesete i sedamdesete godine obilježio je intenzivan razvoj turizma. U Rovinju su tada sagrađeni hoteli *Lone* (1964.), *Park* (1965.) i *Eden* (1968.). Osim hotela, 1968. izgrađeno je FKK naselje Valalta, započeta je gradnja današnjeg kampa Villas Rubin i otvoreni su brojni ugostiteljski objekti poput gostionica i restorana. U osamdesetim godinama XX. stoljeća gradnja turističkih objekata se nastavlja. Neki od objekata sagrađenih u tom razdoblju uključuju hotel Montauro, kamp Veštar, ACI marinu i hotel Villa Angelo d'oro u starogradskoj jezgri. Razdoblje od završetka Drugog svjetskog rata pa sve do osamdesetih godina predstavlja temelj razvoja turizma u Rovinju, koji je pridonio afirmaciji Rovinja kao jedne od vodećih turističkih destinacija, ne samo u Istri već i u cijeloj Hrvatskoj. Naime, u Rovinju je već 1967. ostvareno 722.319 noćenja, a rekordan broj dostignut je 1986. s 2.206.202. noćenja. Rovinj postaje šampionom turizma 1985., a kasnije dobiva još druga priznanja poput talijanske nagrade *Premio costa adriatica* kao najbolje jadransko turističko središte u bivšoj državi. Domovinski rat u devedesetim godinama XX. stoljeća izazvao je značajan pad u turističkom prometu. Unatoč tome, Rovinj se brzo oporavlja, a 1994. ponovno je proglašen šampionom turizma te nastavlja osvajati brojne nagrade i razvijati turizam.⁶⁰ Prema statističkim podacima, u 2019. Rovinj je ostvario ukupno 3.873.649 noćenja.⁶¹ Očigledno je kako je turizam pridonio gospodarskom i društvenom razvoju Rovinja. Turizam je također utjecao i utječe na identitet grada Rovinja – od izvornog ribarskog grada Rovinj se pretvorio u atraktivnu turističku destinaciju. U zadnjim godinama Rovinj nastoji sebi izgraditi novi imidž u turističkom kontekstu: imidž destinacije elitnog turizma. Tendencije ka izgradnji novog imidža grada javljaju se već 2001.,

⁵⁹ *Modeli revitalizacije i unaprijeđenja kulturnoga naslijeđa – multidisciplinarni dijalog*, Obad Ščitaroci, M. (gl. ur.), Zagreb, Arhitektonski fakultet Sveučilište u Zagrebu, 2017., str. 6.-11.

⁶⁰ *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 101.-102.

⁶¹ https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/04-03-02_01_2019.htm, pristupljeno 24. kolovoza 2020.

kada tvrtka *Adria Resorts* kupuje gotovo cijeli rovinjski *Jadran-turist*, vrsarsku *Anitu* te *Rovinj-turist* 2005. *Adris grupa* sa svojim kompanijama *Adria Resorts* i *Maistra* danas predstavlja vodeću hrvatsku turističko-ugostiteljsku kompaniju.⁶² *Maistra* je od početka usmjerena na razvijanje luksuznog turizma, a ima u vlasništvu visokokvalitetne rovinjske hotele poput *Hotela Eden*, *Hotela Adriatic*, *Hotela Lone* i *Hotela Monte Mulini*.⁶³ Valja spomenuti da je 2019. u Rovinju otvoren novi hotel u vlasništvu *Adris grupe*, *Grand Hotel Park*, koji se smatra najluksuznijim hotelom na Jadranu.⁶⁴ Unatoč tome što elitni turizam predstavlja pokretač daljnjeg gospodarskog razvoja Rovinja kao turističke destinacije, potrebno je voditi računa o očuvanju onoga što čini Rovinj atraktivnom destinacijom. *Rovinj je danas Prvi šampion hrvatskog turizma! Razloga za priskrbljeni epitet je mnogo, no jedan od ključnih je što je Rovinj uspio prihvatiti sve turističke izazove, a pritom sačuvati svoju kulturnu i prirodnu baštinu, tradiciju i vitalnost.*⁶⁵ Turizam sa sobom donosi različite negativne učinke, poput oslanjanja isključivo na turistički sektor, što u slučaju krize često dovodi do demografskog pražnjenja destinacije. Zatim valja spomenuti negativan utjecaj na okoliš, u koji se može uključiti preintenzivna gradnja hotela i drugih objekata uz obalno područje. Još jedan negativan utjecaj turizma koji je aktualan za Rovinj kao destinaciju jest gubitak autentičnosti uslijed sve veće turističke masovnosti.⁶⁶ Potencionalna transformacija u neku vrstu turističkog naselja ili centra elitnog turizma masovnog karaktera rezultirala bi uništavanjem ključnih atraktivnosti Rovinja. Za grad Rovinj održivi razvoj turizma podrazumijeva očuvanje kulturno-povijesne i prirodne baštine te njezina održiva valorizacija. To vrijedi posebice za nematerijalnu kulturnu baštinu, odnosno za prethodno spomenutu ribarsku tradiciju, gradnju batane, rovinjsku gastronomiju itd. Svi navedeni elementi nematerijalne kulturno-povijesne baštine, zajedno s elementima materijalne kulturno-povijesne baštine, čine Rovinj onime što danas jest – atraktivnom turističkom destinacijom, ali i posebnom sredinom s bogatom i jedinstvenom kulturom i poviješću. Očuvanje autentičnosti rovinjskog načina života i kulture, koja se usko veže uz rovinjsku povijesnu jezgru, ključno je za održivi razvoj Rovinja u budućnosti.

⁶² *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005., str. 102.

⁶³ <https://www.maistra.com/hr>, pristupljeno 24. kolovoza 2020.

⁶⁴ <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/otvoren-najluksuzniji-hotel-na-jadranu-pogledajte-kako-izgleda-adrisov-dragulj-foto-20190331>, pristupljeno 24. kolovoza 2020.

⁶⁵ Štambuk, T., *Rovinj Rovigno*, Turistička naklada d.o.o., Zagreb, 2012., str. 56.-57.

⁶⁶ Marinković – Uzelac, A., : *Prostorno planiranje*, Dom i svijet, Zagreb, 2001., str. 482.-484.

5. Zaključak

Rovinj je izuzetno bogat kulturno-povijesnom baštinom, što predstavlja jedan od faktora koji čine ovaj grad atraktivnim. Rovinj se spominje već u VII. stoljeću, a nastanak grada datira se između III. i V. stoljeća. Kroz povijest je Rovinj bio podvrgnut različitim vlastima, od vladavine Rimljana u antičko doba do vladavine Mlečana pa sve do austrougarske vladavine te talijanske i njemačke okupacije u XX. stoljeću. Sve navedene vladavine oblikovale su grad Rovinj i njegovu povijesnu jezgru, u kojoj se danas nalaze neki od najznačajnijih kulturno-povijesnih spomenika Rovinja. Povijesna jezgra u obliku paukove mreže bila je u srednjem vijeku okružena zidinama s gradskim vratima i odijeljena od kopna uskim kanalom koji je zatrpan 1763. Od gradskih vrata su sačuvana troja, a na mjestu istočnih gradskih vrata nalazi se Balbijevo luk koji predstavlja jedan od najznačajnijih rovinjskih spomenika. Rovinj je također poznat po ulici Grisija, gdje se svake godine održava izložba umjetničkih djela na otvorenome. Značajni kulturno-povijesni spomenici Rovinja su također Gradska palača i Centar za povijesna istraživanja. Veliki dio kulturno-povijesne baštine rovinjske jezgre čine sakralni objekti poput župne crkve sv. Eufemije, Franjevačkog samostana i crkve sv. Franje, crkve Presvetog Trojstva i mnogo drugih crkvice. Kult svete Eufemije čini značajan dio rovinjske kulturne baštine. Crkva sv. Eufemije smatra se jednom od najvrsnijih baroknih crkava u Istri, a u njoj se nalazi kameni sarkofag s ostacima svete Eufemije, koji je prema legendi doplovio u Rovinj. Bakreni kip svete smješten na vrhu zvonika metaforično, ali i doslovno štiti rovinjsko stanovništvo, s obzirom da svojom sposobnošću da se okreće pomoću vjetrova pomaže ribarima pri predviđanju vremena. Ribarska tradicija usko je povezana s rovinjskom povijesnom jezgrom te čini značajan dio kulturno-povijesne baštine Rovinja te rovinjskog kulturnog identiteta, a uključuje gradnju batane, rovinjske bitinade te spacio i rovinjsku gastronomiju. Ekomuzej batana uvelike se zalaže za očuvanje rovinjske nematerijalne kulturno-povijesne baštine. U XVIII. stoljeću je Rovinj predstavljao najznačajniji brodograđevni, ribarski i pomorski grad u Istri, iako status grada dobiva tek 1821. Iz austrougarskog razdoblja potječu spomenici i objekti koji svjedoče o značajnom gospodarskom i industrijskom razvoju Rovinja. To su prvenstveno razne tvornice od kojih je najznačajnija Tvornica duhana, ali i objekti poput kazališta Gandusio ili današnja Bolnica za ortopediju i rehabilitaciju *prim.dr. Martin Horvat*. Naime, u tom je razdoblju Rovinj postao značajna destinacija

lječilišnog turizma, a turizam je nastavio utjecati na ukupan razvoj Rovinja sve do danas, kada Rovinj predstavlja jednu od najatraktivnijih turističkih destinacija na Jadranu. Imidž grada se kroz vrijeme neprestano mijenja i razvija. Tako se danas, u 21. stoljeću, nastoji stvoriti imidž Rovinja kao destinacije elitnog turizma. Iako turizam predstavlja značajno sredstvo gospodarskog i društvenog razvoja za Rovinj, treba voditi računa o onim elementima koji čine Rovinj atraktivnim. Drugim riječima, treba nastojati promovirati održivi razvoj Rovinja, koji ne ugrožava autentičnost grada koja uvelike leži u očuvanosti kulturno-povijesnih spomenika povijesne jezgre te u kulturi, tradiciji i tradicionalnom načinu života. Zbog toga treba spriječiti turističku masovnost i potencijalnu transformaciju Rovinja u neku vrstu turističkog naselja. Za održivi razvoj Rovinja neophodno je očuvati kulturno-povijesnu baštinu, kako materijalnu tako i nematerijalnu te je efektivno valorizirati na inovativne načine.

6. Literatura

a) Knjige:

1. Benussi, L., *Rovinjska batana i njezino jedro*, Grad Rovinj, Rovinj, 2007.
2. Bertoša, M., *Rovinj = Rovigno*, Zagreb, Garamond, 1994.
3. Marinković – Uzelac, A., *Prostorno planiranje*, Dom i svijet, Zagreb, 2001.
4. Milovan, A., *Sakralni trag Župe Svete Eufemije*, Rovinj, Zagreb, Turistička naklada d.o.o., 2002.
5. *Modeli revitalizacije i unaprijeđenja kulturnoga naslijeđa – multidisciplinarni dijalog*, Obad Šćitaroci, M. (gl. ur.), Zagreb, Arhitektonski fakultet Sveučilište u Zagrebu, 2017.
6. Štambuk, T., *Rovinj Rovigno*, Turistička naklada d.o.o., Zagreb, 2012.
7. *Rovinj & Vrsar, Biseri Jadrana: edicija za kulturu putovanja*, Bošnjak, M. (gl. ur.), Zagreb, Fabra d.o.o., 2005.,
8. Rubbi, A., *Rovinj: urbanitet grada i okolnih naselja*, Grafok, Rovinj, 1993.
9. Velan, E., *Rovinj – nekad i sad = Rovigno – ieri e oggi*, Doron d.o.o., Rovinj, 2014.

b) Internetski izvori:

1. <https://www.rovinj-rovigno.hr/o-rovinju/povijest/>, pristupljeno 30. svibnja 2020.
2. <https://triprabbits.com/hr/crkva-sv-kriza-rovinj-hrvatska-znamenitosti-atrakcije/>, pristupljeno 4. kolovoza 2020.
3. <https://www.putovnica.net/odredista/hrvatska/rovinj/sto-posjetiti-znamenitosti-u-rovinju/balbijev-luk>, pristupljeno 9. kolovoza 2020.
4. <https://www.glasistre.hr/istra/balbijev-luk-simbol-rovinja-nakon-godinu-dana-zasjao-u-novom-ruhu-589771>, pristupljeno 9. kolovoza 2020.
5. <https://www.istria-culture.com/komunalna-palaca-u-rovinju-i88>, pristupljeno 10. kolovoza 2020.
6. https://crsrv.org/hr/o_nama/, pristupljeno 11. kolovoza 2020.
7. <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/488/centro-di-ricerche-storiche-di-rovigno>, pristupljeno 12. kolovoza 2020.
8. <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1220/tvornica-duhana-rovinj-dd>, pristupljeno 14. kolovoza 2020.

9. <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/236/bitinada>, pristupljeno 15. kolovoza 2020.
10. <https://www.rovinj-rovigno.hr/o-rovinju/statisticki-podaci/>, pristupljeno 15. kolovoza 2020.
11. <https://hrturizam.hr/rovinjski-ekomuzej-batana-uvrstena-na-unesco-listu/>, pristupljeno 16. kolovoza 2020.
12. <http://www.batana.org/hr/ekomuzej-batana/spacio-matika-spacio/>, pristupljeno 16. kolovoza 2020.
13. <http://www.batana.org/hr/ekomuzej-batana/kuca-o-batani-muostri/>, pristupljeno 16. kolovoza 2020.
14. <http://www.batana.org/hr/ekomuzej-batana/info-tocka-o-ekomuzeju/>, pristupljeno 18. kolovoza 2020.
15. <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/594>, pristupljeno 18. kolovoza 2020.
16. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/04-03-02_01_2019.htm, pristupljeno 24. kolovoza 2020.
17. <https://www.maistra.com/hr>, pristupljeno 24. kolovoza 2020.
18. <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/otvoren-najluksuzniji-hotel-na-jadraniu-pogledajte-kako-izgleda-adrisov-dragulj-foto-20190331>, pristupljeno 24. kolovoza 2020.

7. Popis slika i priloga

Slika 1. Panorama grada Rovinja	3
Slika 2. Rovinj 1619.....	4
Slika 3. Željeznička pruga Rovinj-Kanfana	6
Slika 4. Sarkofag s tijelom sv. Eufemije	8
Slika 5. Zvonik i pročelje crkve sv. Eufemije	11
Slika 6. Unutrašnjost crkve sv. Franje.....	12
Slika 7. Crkva Presvetoga Trojstva.....	15
Slika 8. Balbijeve luk.....	19
Slika 9. Tvornica duhana krajem XIX. stoljeća.....	21
Slika 10. Izložba na otvorenome u ulici Grisia	22
Slika 11. Batana vièrta.....	25